

Əsrin ən böyük neft boru kəməri, analoqu olmayan

Ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə işlənib hazırlanmış yeni neft strategiyasının təməl daşını təşkil edən "Əsrin müqaviləsi"nin imzalanması ilə müstəqil Azərbaycan dövlətinin tarixində milli neft strategiyası həyata keçirilməyə başlandı. Məhz bu müqavilədən sonra dünya dövlətlərinin Azərbaycan iqtisadiyyatına marağı artdı, ölkəmizin beynəlxalq əlaqələrinin genişlənməsinə güclü təkan verildi. "Əsrin müqaviləsi"nin mühim tərkib hissələrindən birini də xarici şirkətlərlə birlikdə hasil olunan neftin nəqlini və xarici bazarlara ixracını təmin edəcək çoxvariantlı boru nəqliyyat infrastrukturunun yaradılması təşkil edirdi. Ümummilli lider Heydər Əliyev bu məsələdə qətiyyət nümayiş etdirərək Azərbaycan neftini Aralıq dənizi vasitəsilə dünya bazarlarına çıxaracaq Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac neft boru kəməri ideyasını irəli sürdü. Bu ideyanı qəbul etmək istəməyən bəzi qüvvələrin cəhdlərinə baxmayaraq, Heydər Əliyevin səyi və gərgin keçən danışıqlar prosesinin məntiqi nəticəsi olaraq bu layihə həyata vəsiqə aldı.

Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC) əsas ixrac neft boru kəmərinin çəkilməsi ilə reallaşan və ulu öndər Heydər Əliyevin bir neçə onilliklər üçün hesablanan neft strategiyasının uğurla davam etdirilməsinin nəticəsidir ki, bu gün Azərbaycan dünya birliyində iqtisadi inkişafı, global hadisələrə təsir imkanları artan qüdrətli dövlət kimi tanınır, qəbul olunur. Əminliklə demək olar ki, "Üç dənizin əfsanəsi" adlandırılan və minilliyin ən böyük neft ixracı marşrutlarından sayılan Bakı-Tbilisi-Ceyhan global layihəsi ötən müddətdə artıq öz təsdiqini tapıb. Yeni neft strategiyasının ən mühüm tərkib hissələrindən biri Bakı-Tbilisi-Ceyhan ixrac boru kəmərinin çəkilişi ideyası reallığa çevrilmişdir. Bu layihə Şərq-Qərb enerji dəhlizinin əsasını təşkil edir və XXI əsrdə Azərbaycanda həyata keçirilən ən böyük layihələrdən biridir.

Bu layihənin baş memarı, onun bünövrəsini qoyan, həyata keçirilməsinə şəxsən rəhbərlik edən Heydər Əliyev olmuşdur. Əsas ixrac neft kəməri marşrutunun seçilməsi, onun idarə edilməsi üzrə müvafiq şirkətin yaradılması barədə təkliflər hazırlamaq, sərmayəçilərin, digər əlaqədar təşkilatların iştirakı ilə ortaya çıxan məsələlərin operativ həll edilməsini təmin etmək məqsədilə Heydər Əliyevin 1997-ci il 5 sentyabr tarixli Sərəncamı ilə dövlət işçi qrupu yaradıldı və bu qrup Azərbaycan Respublikası adından danışıqların aparılması, neft kəmərinin keçəcəyi ölkələr ilə müqavilələrin hazırlanması səlahiyyəti verildi. 1997-ci ilin noyabr ayında Çıraq-1 platformasından ilk neftin hasilatı baş verdi və xam neft dünya bazarına Azərbaycanın tarixində ilk dəfə olaraq Bakı-Novorossiysk şimal neft boru kəməri vasitəsilə çatdırıldı. Həmin vaxt Gürcüstanda əsas ixrac neft boru kəmərinin tikilməsinə dair işçi qrupu yaradıldı. 1999-cu ilin aprel ayında Bakı-Supsa neft kəməri istifadəyə verildi və Türkiyədə də Bakı-Ceyhan ixrac boru neft kəmərinin tikilməsi üçün səlahiyyətli işçi qrupu fəaliyyətə başladı. 1998-ci ildə Heydər Əliyev Ankarada Türkiyə və Gürcüstanın prezidentləri ilə Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac boru kəmərinin inşa edilməsi haqqında ilk Bəyannamə imzaladı. Aparılan tədqiqatlar və danışıqlar 1999-cu il noyabrın 18-də ATƏT-in İstanbul Zirvə görüşü zamanı Azərbaycan, Gürcüstan, Türkiyə prezidentləri tərəfindən xam neftin Bakı-Tbilisi-Ceyhan Əsas İxrac Boru Kəməri vasitəsilə nəql edilməsinə dair hökumətlərarası saziş imzalandı. Heydər Əliyevin siyasi, diplomatik tədbirləri və səyləri nəticəsində Amerika Birləşmiş Ştatları Prezidentinin şahidiyyəti ilə Azərbaycan, Qazaxıstan, Gürcüstan və Türkiyə prezidentləri tərəfindən bu layihənin dəstəklənməsi haqqında və qısa müddət ərzində həyata keçirilməsinə yönəlmis İstanbul Bəyannaməsinin imzalanması mərasimi keçirildi.

Bununla əlaqədar Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev "Bakı-Tbilisi-Ceyhan Əsas İxrac Boru Kəmərinin

tikintisi və istismara verilməsi tədbirləri haqqında" 29 dekabr 1999-cu il tarixli Sərəncam imzalamış və layihənin həyata keçirilməsi üzrə komissiya təşkil etməyi qərara almışdır. Yaranmış komissiyaya danışıqların aparılmasına, müvafiq tədbirlərin icrasına aid səlahiyyətlər verilmişdir. Eyni zamanda komissiyaya tapşırılmışdır ki, əsas ixrac boru kəmərinə Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin iştirak payının maliyyələşdirilməsini təşkil etmək üçün müəyyən olunmuş qaydada beynəlxalq səviyyədə tanınmış qurumlardan maliyyə məsləhətçisini seçib təyin etsin. Bu

**3 fevral 2004-cü ildə
Azərbaycan Prezidenti
İlham Əliyevin iştirakı ilə
Bakı-Tbilisi-Ceyhan layihəsinin
maliyyələşdirilməsi ilə əlaqədar
sənədlərin imzalanması
mərasimi keçirilib**

sazişlərin və sərəncamların Heydər Əliyev tərəfindən imzalanması 2000-ci ilin oktyabr ayında BTC layihəsinin sponsorlar qrupunun yaradılmasına, ilkin və ətraflı mühəndislik işlərinin aparılmasına imkan verdi və BTC layihəsinin texniki, iqtisadi, kommersiya, maliyyə cəhətdən ən əlverişli və səmərəli olduğu təsdiqləndi. 2002-ci il avqustun 1-də London şəhərində Heydər Əliyevin xeyir-duası ilə kəmərin tikilməsi və gələcəkdə onu istismar etmək üçün BTC Co şirkəti təsis olundu. Həmin il sentyabrın 18-də isə üç ölkənin prezidentləri və ABŞ-in energetika naziri Spenser Abrahamson iştirakı ilə Səngəçal terminalında Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft boru kəmərinin təməli qoyuldu və tikintisinə başlandı.

BTC layihəsi misli görünməmiş məsləhətləşmələrin aparılması ilə səciyyələnməmişdir. Layihənin sənədləri və qarşıya çıxan bütün məsələlər tranzit əraziyə malik ölkələrin hökumətləri, yerli hakimiyyət orqanları, yerli və beynəlxalq qeyri-hökumət

öz vəsaitləri hesabına, 70 faizini isə kreditlər cəlb etmək yolu ilə maliyyələşdirmək barədə qərar qəbul olunmuşdur. Bakı-Tbilisi-Ceyhan layihəsinin maliyyə məsələlərinin həllində və bu prosesin başa çatmasında Heydər Əliyevin misilsiz xidmətləri olmuşdur. Prezident Heydər Əliyevin 30 iyul 2002-ci il və 1 noyabr 2002-ci il tarixli fərmanlarına uyğun olaraq, Azərbaycan tərəfinin layihədəki payının maliyyələşdirilməsi məqsədilə yeni yaradılmış Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondundan vəsait ayrılmışdır. Prezident Heydər Əliyev böyük həcmdə kredit vəsaitlərinin alınmasını təmin etmək məqsədilə dünyanın ən nüfuzlu maliyyə qurumlarının rəhbərləri, o cümlədən Dünya Bankının prezidenti Vulfensonla, Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyasının icraçı direktoru Volye, Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankının rəhbərləri ilə görüşlər keçirmiş və bir sıra ölkələrin prezidentləri ilə müzakirələr apararaq, ortaya çıxan problemləri həll etmişdir. 18 ay gərgin iş nəticəsində cəmi 208 maliyyə sənədi və sazişlər hazırlanmış və 78 təşkilatın iştirak etdiyi maliyyələşmə və kreditlərin alınması prosesi müvəffəqiyyətlə başa çatmışdır. Cəlb olunan 2,6 milyard ABŞ dolları kredit vəsaitləri üç qrup kreditör - 500 milyon ABŞ dolları Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası və Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı, 1 milyard 166 milyon ABŞ dolları 6 ölkəni təmsil edən ixrac kredit agentlikləri, 923 milyon ABŞ dolları isə layihənin sponsorları olan (BP, Statoil, KonokoFilips və Total) şirkətlər tərəfindən təqdim olunmuşdur. Beynəlxalq maliyyə təşkilatlarının və ixrac kredit təşkilatlarının zəmanətləri əsasında bank bazarından 936 milyon ABŞ dolları vəsait cəlb edilmişdir. Bu vəsaitlər dünyanın 8 ölkəsini təmsil edən 15 kommersiya bankından ibarət sindikat tərəfindən təqdim olunmuşdur.

3 fevral 2004-cü ildə Azərbaycan Pre-

təşkilatları, kütləvi informasiya vasitələri və beynəlxalq ictimaiyyəti ilə geniş müzakirə edilmiş, marşrut boyunca 450 kəndin hər birində, 30 min torpaq sahibi və torpaq istifadəçisi ilə məsləhətləşmələr aparılmışdır. Maliyyə paketinin təsdiqlənməsi 2 ildən artıq dövrü əhatə edən geniş monitoring, layihələrin ətraf mühitə və sosial sahəyə təsirinin qiymətləndirilməsi, eləcə də ictimaiyyətlə hərtərəfli məsləhətləşmə prosesinin nəticəsində əldə edilmişdir. BTC boru kəmərinin maliyyələşdirmə planı və prosesi ekspertlər qrupu (Lazard, Sullivan Kromvel, BP, Statoil, Yunokal, ARDNŞ) tərəfindən hazırlanmışdır. Bakı-Tbilisi-Ceyhan boru kəmərinin inşasının maliyyələşdirilməsini təmin etmək məqsədilə boru kəməri konsorsiumuna (BTC kompani) daxil olan sponsorlar qrupu, layihənin 30 faizini

zidenti İlham Əliyevin iştirakı ilə Bakı-Tbilisi-Ceyhan layihəsinin maliyyələşdirilməsi ilə əlaqədar sənədlərin imzalanması mərasimi kəmərin tikilməsi salnamesində çox vacib növbəti addım idi və bu hadisə mühüm əhəmiyyətinə görə dünyada, xüsusilə tranzit və qonşu ölkələrdə, neft şirkətləri, beynəlxalq işgüzar və maliyyə qurumlarında böyük maraq və əks-səda doğmuşdur. Azərbaycanda irihəcmli neft sazişlərində, o cümlədən Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft boru kəməri layihəsində iştirak edən və öz qiymətli töhfələrini vermiş Azərbaycan, Gürcüstan, Türkiyə, ABŞ nümayəndələri, bütün xarici şirkətlərin və beynəlxalq maliyyə qurumlarının rəhbərləri bu tədbirlə əlaqədar Bakı şəhərinə toplaşdılar.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin 10 mart 2004-cü il tarixli Fərmanı ilə Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac boru kəmərinə Heydər Əliyevin adı verilmişdir. 2005-ci il mayın 25-də Səngəçal terminalında xam neftin BTC-yə vurulması ilə bağlı rəsmi tədbir keçirildi. Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyənin dövlət başçıları terminalda quraşdırılmış xüsusi qurğudakı sürgünü açıqdan sonra kəmərlə ilkin neft axmağa başladı. BTC-nin Gürcüstan hissəsi 2005-ci ilin oktyabrında istifadəyə verildi. Boru kəməri Bakı yaxınlığındakı Səngəçal terminalından başlayıb Azərbaycandan, Gürcüstandan və Türkiyədən keçərək Aralıq dənizinin Türkiyə sahilindəki Ceyhan dəniz terminalınadək uzanır. Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri dünyada analoqu olmayan mühəndis qurğusudur. Xəzər dənizi ilə Aralıq dənizini birləşdirən bu enerji dəhlizinin fəaliyyəti sayəsində Azərbaycan neftinin beynəlxalq bazarlara gənişmiqyaslı nəqli və ölkədə çoxvariantlı ixrac strategiyasının həyata keçirilməsi üçün əlverişli imkan yarandı, eyni zaman-

da ölkənin tranzit potensialı bir neçə dəfə artdı. Layihədə boru çəkilişi ilə yanaşı, Səngəçal terminalının genişləndirilməsi, Ceyhan limanında müasir standartlara cavab verən yeni nəhəng terminalın inşası, 8 nasos stansiyası tikildi. İldə 50 milyon ton, sutkada isə bir milyon barrel xam neft ötürmək qabiliyyətinə malikdir. 2006-cı il mayın 28-də Azərbaycan nefti Ceyhan limanına çatdı. İyunun 14-də "Azəri-Çıraq-Günəşli" yataqlar blokundan hasil edilən neftin ilk partiyası Ceyhan dəniz terminalında "British Hawthorn" tankerinə yüklənərək dünya bazarına yola salındı. 600 min barrel xam neft yüklənmiş həmin tankerin Ceyhan limanından yola salınması ilə Azərbaycan neftinin Bakı-Tbilisi-Ceyhan boru kəməri ilə dünya bazarına ixracı başladı. 2006-cı il iyulun 13-də isə Türkiyənin Ceyhan şəhərində XXI əsrin ən böyük enerji layihəsi olan Heydər Əliyev adına Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac boru kəmərinin təntənəli açılış mərasimi keçirildi.

Azərbaycanın iqtisadi siyasətinin ən böyük uğurlarından sayılan BTC ölkəmizin Avrasiya regionunda mövqeyini xeyli gücləndirib, dövlətimizi Cənubi Qafqazın liderinə çevirib. Bu gün ulu öndər Heydər Əliyevin adını daşıyan BTC təkcə Azərbaycan üçün deyil, ümumilikdə beynəlxalq aləmdə enerji təhlükəsizliyi sistemi və neft ixracı sahəsində ölkəmizlə uğurlu tərəfdaşlıq edən dövlətlər üçün də müstəsna əhəmiyyət kəsb edən bir layihədir. Rəsmi Bakının iqtisadi siyasətinin ən böyük uğurlarından sayılan BTC ölkəmizin Avrasiya regionunda mövqeyini xeyli gücləndirib. BTC mühüm texniki-iqtisadi əhəmiyyətə malik olmaqla yanaşı, həm də böyük siyasi məzmun kəsb edir. Belə ki, bu kəmərin dünya dövlətləri ilə Azərbaycanın yeni münasibətlər qurmasına təkan verib, ölkəmizin xarici siyasətinin güclənməsinə və inkişaf etməsinə zəmin yaradıb.

**Mustafa KAMAL,
"Respublika".**

